

הסטודיו שלנו הוא בקבוצת בתי יוצר על שפת תעלת מים. קירותיו עבים, תקרתו גבוהה וחלונותיו פרוצים לתעתועי העונות. אני קדרית ופסלת במקצועי.

בקומה מעלינו רייצ'ל הג'ינג'ית משפצת עבודות עץ עתיקות, וסוס נדנדה ויקטוריאני חוזר לימי נעוריו תחת ידיה.

גשם בחוץ.

איאן מגיע לסטודיו מדי יום בשעות אחר הצהריים. על שולחנו פמוט עתיק שנר מקשט אותו. מעט חפצים אישיים, כלי חמר קטנטן עם טביעות אצבע של ילד.

מלאכת הקדרות של איאן מלאת קסם וכך גם יכולתו לספר סיפורים. הוא מדליק נר וטרזיסטור ישן שמשמיע מוסיקה קלאסית. גושי חמר שיבשו למחצה נוצרים בידיו לצורות מופלאות.

איאן בהיר עיניים, רחב כתפיים ומקריח.

הימים העטופים באור כסוף מתקצרים. בשעות שבין עבודת אבניים לבין יצירת כלים אני מפסלת דמות ממעמקים בלתי ידועים בתוכי, וכולי פעימה למראה ומגע יצירתי. אין לי שליטה על המלאכה, היא מתעצבת מעצמה ובוחרת את תכניה.

מוסיקה של שופן משולחנו של איאן המספר אגב עבודה בחמר. סיפוריו של איאן צובעים את הרגעים בניחוחות של עולמות עתיקים ומסתורין. סיפורי הילד חוזרים שוב ושוב ונשזרים בחן ובאריכות. נאי גדל ללא אב. בקצה הכפר דוד ודודה שאצלם מבלה נאי שעות רבות. הדוד הוא קדר ידוע, ובשעות של יחד נאי יושב על ברכיו ולומד לכייר. הדוד מלמד את הילד לחוש את החומר ואת הצורה, ונותן לפניו כלים לעצב צורות בחמר. איאן מצביע על הכלי הקטנטן שעל השולחן, ואומר "נאי היה ילד בתקופת אשור העתיקה, ואני אוהב לחשוב שהכלי הזה הוא מעשה ידיו".

וכשאני שואלת "ושל מי באמת הכלי הזה?" חיוך חבוי בעיניו.

העלים על העצים נצבעים בצהוב כתום ואדום ורוח סתיו בכל. שיא צבעוני של טבע שבו כל הכלים מכוונים, מנגנים במלוא אונם ובכוונה רבה לקראת תרדמת חורף וכליון.

בשעות הבוקר אני צרה כלים באבניים. צלחות וספלים וכוסות לשתייה וגביעים ליינן, שעות של כיוו, משיכת ידיים לספלים, תהליכי ייבוש, הטענת התנור, צריכה בחום גבוה, השריכה בחומר זיגוג, צריכה נוספת. תהליכים מורכבים וראשוניים.

ובשעות אחרות, לתוך הערב, אני ופסלי מקבלים צורה, מתעגלים, מסתרגים, נמעכים.

רייצ'ל קיבלה לשחזור בית בובות מהתקופה האליזבתנית. התגודדנו בפליאה סביב בית הבובות המשובץ כולו ברהיטים וכלים שנעשו ביד אומן, אי שם אי אן, ונשאבנו אל הבית ויושביו הנעלמים. המיוגנו מאכלס את החדרים. איאן, הנחשב מומחה לתרבויות המזרח העתיקות, אומר שכבר באשור העתיקה עיצבו מיניאטורות, וודאי היה משהו דמוי בית הבובות.

לאיאן יש אוסף של חותמות אשוריות עתיקות, שלפעמים הוא שוזר אחת מהן או אחרת בחוט של עור שחור ועונד כתליון. לא ברור אם החותמת היא חותמת ואם אשור של איאן היא אשור. פעם

באש

בחום היום, בקהות חושים, התהלכתי בשבילי גן המוזיאון ההיסטורי באתונה, כשבין עשבים ריחניים ושוטים נגלה לעיני דיוקנו של בחור יווני מימים קדומים. עצרתי מול הפסל נפעמת, ראייתי אותו חי, קרוב, מוכר, אהוב. הזמן המקובל כחד צדדי, הפך פניו ואהובי הכלוא באבן שב לחייו, בתוכי, כשאנו מביטים זה בזה. אני לא יודעת כמה זמן עמדתי שם, מעבר לזמן.

*

בוקר סתווי בלונדון, שמש רחוקה, האוויר צח וכסוף. אני בחצאית צבעונית, בחולצה צפופה, חושי מפעפעים ויום עבודה לפני.

מהרכבת בתחנת קמדן טאון אני פונה ברחוב הראשי לכיוון בתי היוצר שעל תעלת המים, היכן שהסטודיו שלנו נמצא. הרחוב מלא תכונה, מכוניות פורקות סחורה, אנשים בדרכם לעבודה, ילדים לבתי הספר.

על המדרכה עצים, דומים מעט לעצי צפצפה. אחד מהם הוא העץ של ג'ורג'.

ג'ורג' מבלה את לילותיו במעון לחסרי בית שלייד שוק הירקות. בשעה תשע בבוקר מגישים לאורחי האכסניה ארוחת בוקר אנגלית של ביצים, קותלי חזיר, עגבניות מטוגנות, שעועית אפויה, פרוסות לחם לבן קלוי וכוס תה, הארוחה היחידה ביום שרוב באי המעון יזכו לה.

בעשר בבוקר על אורחי המקום לארוז את חפציהם ולצאת לעולם עד הערב, כשהמעון יפתח שוב את דלתותיו ויקבלם.

ג'ורג' עוזב את האכסניה רחוק ושבע, שערו סרוק, והולך לפגוש את חברו האישי, העץ שלייד חנות הנעליים. הוא עומד שעות רבות ופניו אל העץ, משוחח עמו ומתנה את לבו לפניו.

כשג'ורג' רעב, הוא נפרד לזמן מה מבן שיחו, נכנס לסטודיו שלנו או לשל אחד משכנינו, וכמובן מאליו מקבל לידי לחמניה או סנדוויץ' או משהו, לפעמים אפילו נאות להישאר לכוס תה. השיחה מוגבלת למילים מועטות מצדו, וכשאנחנו מנסים לדובב אותו, הוא אומר שהוא צריך ללכת כי יש לו עניין חשוב לענות בו וחוזר לשוחח עם חברו העץ.

אמר לי: "פרי דמיוני פורח, ופרי דמיונך יוצר ממנו יצירה."

מטביל את הכלים בזיגוג עבה במיוחד, והכלים נצרכים ומאבדים את פרטי הפרטים והדקויות של היצירה המקורית. שאלתי אותו לפרש הדבר, ואמר שלא הכל נראה לעין, ומה שלא נראה לעין מורגש כסוד החודר מבעד לשכבות.

על שפת המים שלידינו, להקות ציפורים במעופן לארצות חמות יותר, נוחות כדי לאזור כוח ומאפשרות לנו צפייה נוחה מספסל שעל שפת התעלה.

ג'ורג' הביא לנו יום אחד ציפור פצועת כנף, חזה תכול, עדינה במיוחד, הניח והלך. איאן חבש אותה בתחבושת מאולתרת שעטפה את כולה. הוחלט שהציפור תבלה בתוך קן של סמרטוטים למעלה אצל רייצ'ל, שם חם יותר.

בשבוע הקרוב הופכת הפצועה לציפור הנפש שלנו, כאילו החלמתה היא החלמת כולנו, ויכולתה לעוף היא היכולת של כולנו. ג'ורג' בא לבקר את הציפור מדי יום, עולה במדרגות המובילות מהסטודיו שלנו לרייצ'ל, מביט בציפור והולך לו. לפעמים הוא עוצר ובוהה בבית הבובות.

רייצ'ל מנסה לדובב את ג'ורג' ללא הועיל. איאן שוקע לתוך עצבותו הבלתי מחוורת, עיניו היפות טעונות כאב וגופו נוקשה ממתח. הדמות שאני עובדת עליה ניצבת לפני, ויש בה כאב ויש לה הבעה ומילים אין בה.

ציפור הנפש שלנו עצמה את עיניה והלכה לעולמה. אנחנו יושבים ולוגמים בפאב המקומי כוסות ביטר, בירה מרה מעט, כהה, סמיכה ועשירת טעמים מהחבית ושתיקה מתנחלת בינינו.

אני פונה לאיאן: "מה קורה? הלכת לנו לאיבוד, איפה אתה?"

איאן מביט בי, משתהה, ומספר: "איאן היה ילד יפה שראשו תלתלי זהב. היה יחיד לאמו ואביו אינו ידוע. אמו, אשה קשת יום, עבדה במכבסה לפרנסתם. לא רחוק מהם גרו הדוד והדודה, ערירים, ללא ילדים. שניהם אהבו את איאן אהבת נפש ואספו אותו מהגן ומבית הספר. כשאמו רצתה לנפוש מעט, ישן איאן בביתם של הדודים. היה יושב על ברכי הדוד וזה מלמדו לטפל בעדינות רבה בדגמי מטוסים. אהבה גדולה אהב את הדוד, שסיפר לו סיפורים, טייל איתו יד ביד והיה אוסף אותו אליו, לפעמים יותר מדי, לפעמים צפוף מדי. בערבים לאחר ארוחת הערב היה הדוד מזמין אותו לגראז' ואומר לדודה לא להפריע, שהרי הוא ואיאן בדרכם לעשות מעשי אמנות. ואמנם הגראז' היה בית מלאכה פלאי מוקדש לדגמי מטוסים וכלי רכב סבוכים שהדוד מרכיב מחלקיקים קטנטנים ומדביקים בעדינות רבה, מעשה אמן. אחר כך היו הוא והילד

המחיצות שבין מציאות לחלום הוסטו. חייל יוני מהלך לצדי ואני משוחחת עמו בתוכי, חולמת עליו ומעצבת לו צורה. בסטודיו למעלה בית בובות שאנשים בלתי נראים בתוכו, ואיאן ואיתו נאי הילד האשורי עובדים לצדי.

אני אוהבת לשבת ולעבוד ליד איאן, בפנינת השולחן שלו, כשהוא מדליק נר ומשייך עצמו לעשיית צורתו. אנחנו בשקט, מוסיקה שקטה ברקע, וסיפורי איאן. הדמות שנוצרת תחת ידי מקבלת ממשות.

הימים מתקצרים.

בשעות גשומות מאוד ג'ורג' מניח לעין שלו ובא אלינו לסטודיו להתחמם, לפעמים הוא שותה תה בשתיקה. אין לדובב את ג'ורג', רק להניח לו, ואז הוא נרגע, לפעמים אפילו מנמנם מעט ליד התנור שהתחלנו להפעיל. אז הוא מתעורר בפתאומיות ורץ לעין שלו, לשוחח במילים ללא סוף ובקול רם.

בשעות שאינן גשומות אני יוצאת מהסטודיו ומתהלכת בין בתי המלאכה הנמצאים על שפת תעלת המים. נכנסת ויוצאת בהם, מחליפה מילים פה ושם. ספינות תעלה צרות גוף עוגנות שם לעתים, פורקות את נוסעיהן, טיילי יום ותיירים, וכמו ג'ורג' השב לעין שלו אני שבה ליצירה שלי.

הסטודיו שלנו שוכן במבנה ישן, קר ולח, המחומם בקושי רב בשני תנורים קשי יום. תקרת הסטודיו גבוהה, חלונותיו פונים לרחבה שלפני תעלת המים, ומצדו האחר מבנה ויקטוריאני גדול ומאוכלס בבתי מלאכה.

לפעמים נכנסים מבקרים לסטודיו וצופים בי מכיירת. עבודת אבניים משרה קסם על אנשים. הגלגל מסתובב וגוש סתמי של חמר הופך לנגד עיניהם לכלי, התנורים בוערים בעוצמה. ובערבים הנמזגים לתוך הלילה הפסל שלי מקבל צורה, והזמן מאבד את אחיזתו.

איאן מגיע קצת עייף, שתקן מעט. שופן מתנגן לו. אני רואה באיאן מידת עצב ומחבבת אותו. איאן יקר, גופו מוצק, גוף של קדר, עיניו תכולות והיום אין דיבור בפיו.

דמעה אני רואה בעיניו. ואולי בעיני הפסל שתחת ידי, ואולי דמעת שלי?

איאן מכייר סיפורי אגדה. חיטובי הבתים, העצים והחיות שהוא יוצר מוצאים עצמם על כלים, כאילו צומחים מהכלי, ואז הוא

מת'יאס סטומה, נער ולפיד, 1622

צובעים בקפידה ובזהירות את המטוסים, מדמים אותם בטיסתם, והם בתוכם שועטים למקומות רחוקים, רק שניהם.

איאן חש בנשימתו החמה של דודו על צווארו. הוא רגיל בזה. וגם בידיו של הדוד הפורמות את רוכסן מכנסיו, מטיילות בין חלציו ושולחות בו גלים של עונג וגועל מהולים זה בזה. הוא אינו שואל שאלות, טוב לו בחסות הדוד הגדול, כאילו היה לו אב.

הדוד ממשיך ומדריך את איאן בבניית מטוסים מסובכים יותר ויותר, מלמדו מלאכת אומן לאחוז במברשת ולצבוע בעדינות רבה קווים מדהימים בדיוקם, וגם על תרבויות רחוקות ואנשים רחוקים. ושוב ושוב מתהפכות עיניו בעיני אחר, וערב אחד גם מכאיב, נורא מכאיב, לא רק לגוף, כאילו גם לנפש, כאב שיישאר עמו.

איאן מביט בנו ואומר בקריצה, "וכל שסיפרתי לא היה ולא נברא, אחד מסיפורי" ואני מביטה בו כמו לא שמעתי דבר. הוא שוקל את דבריו לרגע, ומוסיף, "יש לי דוד, אחר מהסיפור, והוא גוסס. ימות מחר, מחרתיים, ואולי היום. אני אוהב אותו אהבה גדולה ושונא אותו שנאה גדולה, ולא יכול ללכת לבקר אותו, כי השנאה מעט גדולה מהאהבה, וכל היום אני חושב עליו ומבקש שימות כבר, וגם מבקש שלא ימות לעולם, כי בילדותי הוא באמת ובתמים אהב אותי".

אנחנו חוזרים לסטודיו בשתיקה.

העצים כמעט השילו את עליהם, והעץ של ג'ורג' חשוף כולו.

באותו שבוע נפח דודו של איאן את נשמתו ואיאן מתערבל ברגשותיו ומנסה למצוא את עצמו בין הקלה גדולה וכאב גדול וכעס הגדול משניהם. רק שעות של עבודה עדינה בחומר יכולות לכעס. צלילי הרקוויאם של מוצרט מתנגנים.

ערמוני הבר נשרו מהעצים, הילדים אספו ושיחקו בהם. עגולים ומבריקים הם ואתה נוקב בהם חור במברג, משחיל חבל דק, מכה עם הערמון שלך בערמון של חברך התלוי בחבל דק גם הוא, עוד ועוד, עד שאחד הערמונים מתרסק והשני מנצח.

רוח תזזית אווזות בי. אני ודמות החמר שמתוכי כפחות אחת בשנייה, ואיני מנסה להבין עוד דבר, רק לתת לחיים להראות את פניהם ללא מעצור.

וערב אחד היתה השרפה.

חזרתי לסטודיו בשעה שש בערב, כדרכי באותם ימים, לעבוד לצד איאן ולתנות קרבה נואשת עם יציר כפי בגוש החמר.

ומשהו - מין זוהר בהיר - עולה מהבניין שלידינו, הבניין הגדול והעתיק המלא בבתי המלאכה, ומידה של חום עולה משם, ואור אחר בחלונות. אנשים מתגודדים ולוקח לי זמן להבין: שרפה, שרפה! ואני רצה לסטודיו לברוק מה עושים ומי שם. איאן ישוב בפיתו, מוסיקה לוחשת לו, ובאולר קטן צר צורותיו. "איאן, שרפה!" הוא מרים עיניו. "כן, הוא לוחש בשקט גדול.

"צריך לצאת מכאן, השרפה גדולה!" והוא ממשיך למלמל: "כן, אפשר, לא צריך." שלוות נפש פרושה עליו ועוטפת אותי. "טוב," אני אומרת, מורידה את המעיל ומתחילה לחטוב בפסל המתהווה

איתי, ושנינו בשלווה יושבים ועובדים. השרפה נישאת בעוז, ובסטודיו שלנו חם.

קולות נפץ ואש גדולה מן בית הניצב שלושה מטרים מאיתנו. צעקות בחוץ, קוראים לאנשים להתפנות מהמקום, מהר מהר, וזוהר של אש גדולה וכוחות גדולים מאיתנו מכלים ללא חשבון. אנחנו מסתכלים אחד בשנייה בהתרגשות, 'מה שיהיה יהיה', שמחים בחברתנו וכאש המכלה. חם כל כך. מזיעים. מעולפים מחום, מטוהרים מקרבת אש גדולה. מישוהו מוציא אותנו החוצה ומשקה אותנו. יד ביד. ניצחנו. ניצחנו את הפחד, ביחד.

יומיים בערה האש עד שיכלו לה. בערבו של יום, בתום הבערה, הגיעו מכוונות רבות רושם והחלו להכות בבניין בכדור ברזל ענק. בתי מלאכה, ממלכות קטנות של אנשים, שרופים וחרבים, קורסים ברעש מרשים, בהרס קירות, מלחמת ברזל באבן. בהדף חזק מאין כמוהו הולם כדור ברזל בקיר האבן, ועוד רעמים ורע, והמון קהל שרובו משוכני בתי היוצר ואלה שאיבדו את מלאכת יומם בשרפה. כולנו ביראת כבוד לכוחות האיתן שלפנינו.

לילה קר ובהיר כוכבים, ואני חשה בפני ובגופי את חום השרפה. אנשים מתגנפים, צוחקים, בוכים.

קירות הבניין השרוף נהרסו ועמו גם הסטודיו שלנו שהאש כילתה בשעותיה הצהולות, ורק כלי קטן נותר למזכרת, הכלי האשורי של נאי ששרד בעולמו של איאן 4000 שנה ועוד שרפה. בן יצירתי שאילו יצאה נפשי אבד באש הגדולה ושינה שבה לעפעפי, ועמה תחושה של אבדה גדולה.

החלונות מכוסים כפור ובשבוע קר מאוד גדעו עצים מן המדרכה של קמדתן היי סטריט. גם העץ של ג'ורג' נגדע. ג'ורג' נעלם.

חודש אחר כך פגשתי את איאן בפאב. הסוודר התכול שלבש האיר את עיניו התכולות. לשאלתי לשלומו ענה: "כבר ללא הטיפול היומי בדוד המשותק." מבטינו מצטלבים, "בסוף ימיו היה חסר כל והתגורר אצלי;" אמר ולא הוסיף.

עם ניצני האביב הראשונים עזבה רייצ'ל את לונדון לטייל בעולם. באותו קיץ נסעתי לאיטליה ללמוד ציור על שפת נהר האדיג'ה, איאן עבר לגור בעיר קטנה על חוף הים ועדיין הוא מכייר בשלוות צלילים מרדיו ישן לאור נר.

את ג'ורג' ראיתי שש שנים מאוחר יותר משוחח עם עץ אחר באזור גולדרס גרין ולבי רווח.

*

גשם יורד בגן המוזיאון ההיסטורי באתונה. עשבים שוטים מקיפים את ידידי שבאבן. אני עומדת שם בנפש אחרת, זאת שחצתה את סימני הדרך של כאן ועכשיו.

האלים באולימפוס מביטים בנו מחייכים.

הילכנו לרגעים מעבר לחבל הדק שמהדק את פינות המציאות, וחזרנו למחוזות עצמנו. נצרפנו באש.

◆